

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
YÛNUS EMRE'DEN MEHMED ÂKİF'E ŞİİR
ÖZEL SAYISI
YIL 7, ARALIK 2021

Prof. Dr. Alpay Doğan YILDIZ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Tokat/TÜRKİYE
alpaydogan.yildiz@gop.edu.tr
ORCID

**İKİ İDEALİST'TEN (MEHMET
ÂKİF ERSOY VE MUSTAFA
KUTLU) BİRİ UZAK BİRİ YAKIN
İKİ TECRÜBE: ÂSİM'İN NESLİ VE
PROFESÖR ÂSİM BEY'İN NESLİ**

TWO EXPERIENCES, ONE OLD AND
NEW, FROM TWO IDEALISTS
(MEHMET AKIF ERSOY AND
MUSTAFA KUTLU): ASİM'S
GENERATION AND PROFESSOR ASİM
BEY'S GENERATION

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 29.10.2021	Received Date: 29.10.2021
Kabul Tarihi: 15.11.2021	Accepted Date: 15.11.2021
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2021	Date Published: 31.12.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Yıldız, Alpay Doğan, “İki İdealist'ten (Mehmet Âkif Ersoy ve Mustafa Kutlu) Biri Uzak Biri Yakın İki Tecrübe: Âsım'ın Nesli ve Profesör Âsım Bey'in Nesli”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yunus Emre'den Mehmed Âkif'e Şiir Özel Sayısı, Aralık 2021, s. 19-33.

Yıldız, Alpay Dogan, “Two Experiences, One Old and One New, from Two Idealists (Mehmet Akif Ersoy and Mustafa Kutlu): Asım's Generation and Professor Asım Bey's Generation”, *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Special Issue of Yunus Emre to Mehmed Akif, December 2021, p. 19-33.

10.28981/hikmet.1016385

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'ün Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Prof. Dr. Alpay Doğan YILDIZ

**İKİ İDEALİST'TEN (MEHMET ÂKİF ERSOY VE MUSTAFA KUTLU) BİRİ UZAK
BİRİ YAKIN İKİ TECRÜBE: ÂSİM'İN NESLİ VE PROFESÖR ÂSİM BEY'İN NESLİ**

TWO EXPERIENCES, ONE OLD AND ONE NEW, FROM TWO IDEALISTS (MEHMET
AKİF ERSOY AND MUSTAFA KUTLU): ASİM'S GENERATION AND PROFESSOR
ASİM BEY'S GENERATION

ÖZ

Geçmişte ve bugün yaşananları yorumlamak, gelecekte yaşanacaklara dair tahmin yapmak edebiyatın işlevleri arasında yer alır. Geçmişin ve günün tecrübesini değerlendiren yazarlar ve şairler, geleceğe dair tahmin yaparken gelecekte olmasını arzu ettiklerini de dile getirirler. Modern Türk edebiyatının ilk eserlerinin verildiği 19. yüzyılın ortalarından beri, Türk edebiyatçıların önemli konularından biri toplumdaki aksaklıkları değerlendirmek ve olması gerekene dair çözüm yolları önermek olmuştur. 20.yüzyılın başlarında eser veren, Türk şiirinin ünlü ismi Mehmet Âkif Ersoy da şiirlerinde, toplumda gördüğü olumsuzlukları anlatır. Ülkenin geleceğinin nasıl daha iyi olacağını belirtir. Ersoy, 1924'te kitap olarak yayımlanan Âsım adlı eserinde bu konuları ele alır. Ersoy'un kitabına göre, Âsım ve arkadaşlarının genç nesli ülkeyi güzel günlere taşıyacaktır. 1980 sonrası Türk hikâyesinin önemli isimlerinden Mustafa Kutlu da eserlerinde yaşanan zamanı yorumlar, geleceğe dair teklifler sunar. 1983'te yayımlanan Ya Tahammül Ya Sefer adlı eseri bir neslin hikâyesidir. Bu nesil, ülkeyi daha güzel günlere taşımak idealindedir. Ancak hayata karışınca idealler unutulur. Kutlu, ideallerin niçin unutulduğunu, nerede yanlış yapıldığını sorgular, yeni bir çıkış arar. Bu makalede Mehmet Âkif Ersoy ve Mustafa Kutlu'nun bahsedilen eserlerinde yer alan memleketi daha iyi günlere taşıma ideali üzerinde durulmuştur. Mehmet Âkif Ersoy ve Mustafa Kutlu'nun kaynağı İslam olan bir ahlaki özü eserlerine taşıdıkları söylenebilir. Bugünün idealistleri Mehmet Âkif'in eserinde yorumlanan uzak tecrübeyi ve Mustafa Kutlu'nun eserinde yorumlanan daha yakın tecrübeyi birlikte okumalıdır.

Anahtar Sözcükler: İdealizm, Mehmet Âkif Ersoy, Mustafa Kutlu, Asım

ABSTRACT

Interpreting past and present experiences, predicting what will happen in the future are among the functions of literature. Writers and poets, who evaluate past and present experiences, also express what they want to happen in the future while predicting. Since the middle of the 19th century, when the first modern Turkish literature works were published, evaluating society's problems, and suggesting solutions for these has been one of the important issues of Turkish writers. Mehmet Akif Ersoy, the famous name of Turkish poetry who brought out literary works in the early 20th century, also describes bad things he sees in society in his poems. Ersoy discusses how the country's future will be better in his work called Asım, published as a book in 1924. According to Ersoy's book, the younger generation of Asım and his friends will lead the country to better days. Mustafa Kutlu, one of the important figures of the Turkish story after 1980, also comments on the era in his works and offers suggestions for the future. His work 'Ya Tahammül Ya Sefer', published in 1893, is the story of a generation. This generation's ideals are to carry the country to better days. But when they get involved in life, their ideals are forgotten. Kutlu questions why the ideals are forgotten and where it went wrong. He starts looking for a way out. The ideal of carrying the country to better days in Mustafa Kutlu and Mehmet Akif Ersoy's mentioned works is emphasized in this article. It can be said that Mehmet Akif Ersoy and Mustafa Kutlu carried a moral essence of Islamic origin to their works. Today's idealists should read together the older experience interpreted in Mehmet Akif's work and the proximate experience interpreted in Mustafa Kutlu's work.

Keywords: Idealism, Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Kutlu, Asım

Giriş / Ne Olacak Bu Memleketin Hali?

Modern Türk edebiyatının ilk eserlerinin verildiği 19. yüzyılın ortalarından beri, Türk edebiyatçıları toplumsal bir sorumluluk da üstlenerek ülkelerinin içinde bulunduğu durum üzerine düşünmüşler, ülkenin durumunun nasıl daha iyiye taşınabileceği konusunda teklifler sunmuşlardır. Modern Türk edebiyatının kurucu isimlerinden Namık Kemal “Bâis-i şekva bize hüzn-i umumidir Kemal / Kendi derdi gönlümün billah gelmez yâdına” sözleriyle toplumun derdini önceler. Tefvik Fikret, “Millet Şarkısı” söyler, yeni bir “Âmentü” teklif eder, hayal ettiği geleceği inşa edecek gençlere “Ferdâ” diye seslenir. Ziya Gökalp’in derdi bir “Yeni Hayat” kurmaktır. Necip Fazıl, “Durun kalabalıklar” diye haykırır, bir “Muhasebe” yapar, o da “Bir gençlik” tasavvur eder. Nazım Hikmet, “sen yanmasan ben yanmasam, biz yanmasak” sözleriyle karanlıktan aydınlığa çıkmaya “Davet” eder. Sezai Karakoç, bir “Diriliş Nesli” tasavvur eder.

İlk şiirlerini II. Meşrutiyet’in ilanının hemen ertesinde yayımlayan Türk şiirinin ünlü ismi Mehmet Âkif Ersoy’un ana meselesi ülkenin, toplumun içinde bulunduğu olumsuz durumdan nasıl çıkılacağıdır. Şair pek çok şiirinde mevcut problemleri gösterir ve olması gerekene dair teklifler sunar. Mehmet Âkif’in yaşadığı ve şiirlerini yayımladığı yıllar Türkiye tarihinin en zor yıllarıdır. Şair, ülkenin içinde bulunduğu durumu 1919’da tefrika edilmeye başlanan ve 1924’te kitap olarak yayımlanan *Âsım* adlı eserinde de genişçe değerlendirir, geleceğe dair ümitlerini anlatır.

1980 sonrası Türk hikâyesinde önemli işler yapan ve geniş bir okur çevresi olan Mustafa Kutlu’da ülkenin durumu ve geleceği üzerine düşünen, bu konuda tespit ve teklifleri olan bir yazardır. O da diğer sanatçılar gibi söz konusu tespit ve tekliflerini kendi sanat anlayışı çerçevesinde ve eser verdiği edebi tür içerisinde yapar. Kutlu, 1983’te yayımlanan *Ya Tahammül Ya Sefer* adlı eserinde ülkeyi arzu ettikleri daha iyi bir geleceğe taşımak davasında olan bir neslin hikâyesini, onlardan kalan tecrübeyi anlatır.

Mehmet Âkif Ersoy’un şiirine, Mustafa Kutlu’nun hikayelerine topluca bakıldığında, her iki sanatçının düz yazılarının içeriği de düşünüldüğünde bu iki ismi idealist olarak niteleyebiliriz. Her insanda az ya da çok idealist bir damardan söz edilebilir. Mehmet Âkif Ersoy ve Mustafa Kutlu’nun bu yazının konusu olan ve okurlarınca çok bilinen eserlerinde tartışılan tecrübe bugünün idealistlerine neler söyler?

Köse İmam, Hocasade Nesillerinin Tecrübesi ve Âsım

Mehmet Âkif’in altıncı şiir kitabı olan *Âsım* 18 Eylül 1919’da Sebilürreşat’ta tefrika edilmeye başlanır. Çeşitli aralıklarla dergide tefrika edilir. Mehmet Âkif, Millî Mücadele yıllarında Ankara’da *Âsım* üzerinde çalışmaya devam eder, yazdıklarını dostlarına okur; dostları *Âsım*’ın ne zaman tamamlanacağını merak ederler. Nihayet 1924’te kitap olarak yayımlanır (Gökçek, 2007:7; Düzdağ, 1991, XXXVIII, XLIX; Kahraman, 2020:324-325). Şair, kitabın girişinde şu bilgilendirmeyi yapar: “Bu eser, bir muhâvereden ibâettir

ki Harb-i Umûmî içinde ve Fatih yangınından evvel, Hocasâde'nin Sarıgüzel'deki evinde geçer. Eşhâs-ı muhâvere şunlardır: Hocasâde; Merhum Hoca Tâhir Efendi'nin oğlu. Köse İmam; Merhum Hoca Tâhir Efendi'nin şâkirtlerinden. Âsım; Köse İmam'ın oğlu. Emin; Hocasâde'nin oğlu" (Ersoy, 2007:21) Esas itibariyle Hocasâde ile Köse İmam arasında geçen "muhavere"den (karşılıklı konuşma) meydana gelen bir manzum hikâyeye olan Âsım'da Hocasâde Mehmet Âkif'i temsil eder. Tâhir Efendi, Mehmet Âkif'in babasıdır. Mehmet Âkif'in ilk *Safahat*'ında "Köse İmam" adlı bir şiiri vardır. Araştırmacılar Köse İmam'ın Âkif'in yakın dostlarından Ali Şevki Efendi'den esinlenilerek kişileştirildiğini, Ali Şevki Efendi'nin evlenmediğini söylerler; çocuğu yoktur (Gökçek, 2007:21; Kuntay, 1990:53,57; Kahraman, 2020:76,). Mehmet Âkif'in Emin adlı bir oğlu vardır. Öyleyse gerçekte yaşayan kişiler olarak şiire giren Hocasâde, Köse İmam, Emin ile esere adını veren ve muhayyel bir kişi olan Âsım, şairin muhayyel hikâyesinde bir araya gelmişlerdir.

I. Dünya Savaşı günlerinde Hocasâde'nin evinde geçen bir sohbet üzerine kurulan *Âsım*'da sohbetin büyük kısmı Hocasâde ile Köse İmam arasında geçer. Emin, şiirin/hikâyenin girişinde ve sonunda kısa sürelerde, Âsım ise şiirin sonlarında, şiirinin tamamına bakıldığında yine kısa denebilecek bir süre hikâyede görünür. *Âsım*'da ana olay, iki kişi arasındaki konuşmadır. Hocasâde ile Köse İmam, değişik olaylar anlatırlar. Bu olayların anlatılma sebebi mahalleden başlayıp İstanbul'a, oradan Anadolu'ya genişleyerek memleketin mevcut hâlini ortaya koymak, söz konusu mevcut hâli ortaya çıkararak yakın geçmişi değerlendirmek geleceğe yönelik neler yapılması gerektiğini tartışmaktır. Hocasâde ve Köse İmam "Ne olacak memleketim hâli?" konusunda dertli insanlardır. Köse İmam, oğlu Âsım'dan dolayı da dertlidir. Zaten İmam, oğlu Âsım'a dair derdi sebebiyle Âsım'la konuşmasını talep etmek üzere Hocasâde'nin evine gelir. Hâl hatır sormadan sonra Köse İmam, Hocasâde'ye Âsım'la ilgili endişeli olduğunu söyler. Ancak mesele baba oğula (Köse İmam ve Âsım'a) gelmeden başka konulardan, bu konular etrafında farklı olaylardan bahsedilir. Bu konuları, konular konuşulurken akla gelen örnek olayları ana hatlarıyla şöyle sıralayabiliriz:

Mahalle, aile, yanlış yorumlanan İslam (mahallede yaşlı ve emekli bir paşanın ikinci evlilik isteği), köylünün mevcut perişan hâli ve eskiyle mukayese (Kartal'da bir düğün), medrese ve mekteplerin durumu (Vali ile hocalar hikâyesi, Konya'da bir köy öğretmeninin hikâyesi), geçmiş yönetim/zihniyet - mevcut yönetim/zihniyet, felakete giden ülke (acemi kaptanın hikâyesi, gelecek için faydalı işler planlama; Hüseyin Kazım'ın hikâyesi/Ziraat kitabı, istibdat yönetimi: Hoca Mandal ve Köse İmam'ın sürgün hikâyesi, örnek idareci; Hz. Ömer'in hikâyesi, mevcut dalkavuk tiplerin hikâyeleri), geleceğe dair ümit (Âsım'ın neslinin hikâyesi; I. Dünya Savaşı, münhasıran Boğaz Harbi), Köse İmam'ın asıl derdi: "kalbi yıkık, beyni harap" Âsım (Cepheden dönen Âsım'ın halkın perişanlığı karşısında huzursuzluğu, isyanı: Ramazan vakası, meyhane baskını, kumarhane baskını, Bab-ı Âli'yi basma fikri), Hocasâde'nin Âsım'ın nesline dair ümitleri (Âsım ve arkadaşları eğitimlerini tamamlamak için

Avrupa'ya gidecekler, dönüş "marifet ve fazilet"le esasında bir inkılap yapacaklar).

Mehmet Âkif, *Âsım*'da art arda gelen üç nesli konuşturur. Köse İmam'ın nesli (II. Meşrutiyet öncesi nesil), Hocaşâde'nin nesli (meşrutiyeti/hürriyeti getiren nesil) ve Âsım'ın nesli (I. Dünya Savaşı'nda cepheden cepheye koşan yeni nesil). Köse İmam'ın nesli medrese, Hocaşâde'nin nesli mektep neslidir. Hikâyenin içeriğine dair verilen özette de görüldüğü gibi asıl "muhavere" Köse İmam ve Hocaşâde arasındadır. Memleketin mevcut durumunun iyi olmadığı konusunda ikisi de hemfikirdir: Medreseler de mektepler de arzu edilen insanı yetiştirememiştir. Halk arasında İslam'ın hükümleri yanlış yorumlanmakta, bu yanlış yorumlarla yanlış işler yapılmaktadır. Savaş yıllarında İstanbul'da halkın durumu daha da perişandır. Köylünün durumu da iyi değildir. İstibdat yönetimi gitmiştir, ama yerine gelen hürriyet/meşrutiyet yönetiminin memleketi getirdiği nokta felakettir, etrafı dalkavuklar sarmıştır.

Memleketin hâli konusunda Köse İmam ve Hocaşâde kendi nesillerinin ve birbirlerinin neslinin sorumluluklarını, yaptıklarını, yapamadıklarını tartışırlar. "Yurdu baştanbaşa vîrâneye dönmüş Türk'ün", "Bir güler çehre sezip güldüğü yoktur yüzümün / Gecedен farkını görmüş değilim gündüzümün" (s.42) diyen Köse İmam, memleketin içinde bulunduğu durum hakkında ümitsizdir. Geçmişin hatalarını Köse İmam da bilmektedir; ancak "Zulmü alkışlayamam, zâlimi aslâ sevemem / Gelenin keyfi için geçmişe kalkıp sövemem" (s.70) diyen İmam "hak"ın peşindedir. Hocaşâde, kendilerini yetiştiren neslin kalplerine bir damla ümit aşılmadıklarından ["Zerk etmediler kalbime bir damla ümit" (s.82)] şikayetçidir. Memleketi mevcut perişan durumundan çıkarmak için yapılacaklar bellidir: İnsan çalışmak ile mükelleftir ["-Ama kul ne ile mükellefti ki, tevfiik ile mi? /Hiç değil, sa'y ile; Tevfiik, o: Hudâ'nın keremi (s.85)]. İlham doğrudan Kur'an'dan alınarak İslam asrın idrakine söylenmelidir (s.95). Yanlış yapan kim olursa ve ne pahasına olursa olsun doğruyu söyleyebilecek (Hocaşâde örneği) sağlam imanlı insanlara ihtiyaç vardır (s.93).

Yapılacaklar konusunda iki taraf da hemfikirdir. Ancak, kendi neslinin zamanı artık geçen, Hocaşâde'nin neslinin yaptıkları da ortada olan Köse İmam ümitsizdir. "Bizi kim kurtaracak, var mı ki bir başka nesil?" (s.104) diye sorar. Hocaşâde, ümidi Âsım'ın neslinde görür ve bu neslin yaptıklarını anlatır: "Çocuklar koşuyor aç çıplak / Cepheden cepheye arslan gibi gibi hiç durmayarak" (s.104). Köse İmam'a, "Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyada eşi?" sorusunu soran Hocaşâde, "Çanakkale Şehitlerine/Destanı" olarak bilinen dizelerde Âsım'ın neslinin "faziletini" anlatır.

Âsım'ın babası Köse İmam da oğlunun ve arkadaşlarının yaptıklarının farkındadır. Köse İmam da herkes gibi oğlunu memleket için harbe göndermiştir. Fakat cephe görevini hakkıyla yaparak İstanbul'a dönen Âsım huzursuzdur. Halkın perişan halini gören delikanlı, bu perişanlığa aldirmayıp hoyratça hareket edenlere dayanamaz. Bileği ile adalet dağıtır. Âsım'ın yaptıklarını doğru bulmayan babası onun Bab-ı Âli'yi basma düşüncesini

öğrenince iyice tedirgin olmuştur. “Köse İmam’ın asıl korkusu, Âsım’ın neslinin, İttihatçılar gibi işi komitacılığa dökmesidir” (Ayvazoğlu, 2006:31). Köse İmam, Âsım’ın sözüne değer verdiği Hocaşade’den ona nasihat etmesini ister. Âsım’ın neslinin yaptıklarının en somut örneği olan Boğaz Harbi’ni eşsiz bir şekilde anlatan Hocaşade’nin anlattıklarından Âsım’ı biraz daha tanırız: Genç Âsım hem fizik hem ruh olarak mükemmel birisidir. Hocaşade onu cepheleyken bir güreşte görmüş, gücüne ve erdemine hayran olmuştur.

Hikâyenin sonunda Hocaşade’nin evine gelen Âsım’ı, Hocaşade ile olan sohbetinde biraz daha tanırız: Edebiyata meraklıdır. Dünyadaki fen alanındaki gelişmeleri yakından takip eder. Hocaşade ile bir sohbetinde “Yarının ilmi nedir, halbuki? Gayet müdhiş; / ‘Maddenin kudret-i zerriyesi’ uğraştığı iş” diyen Âsım, bilimin atom (kudret-i zerriye) ile “nâ-mütenâhi bir kudret” elde edebileceğini takip etmektedir (s.130) Âsım’a kendisinin de memleketin içinde bulunduğu durumdan çıkması için bir şeyler yapılması gerektiğine inandığını söyleyen Hocaşade, yapılacak şeyin/inkılabın “Babiâlileri basmak, adam asmakla” olamayacağını (s.127), milletlerin ikbali için “marifet ve fazilet” gerektiğini (s.127) söyler. Hocaşade, Âsım’ın neslinin faziletini anlatmıştır. Şimdi sıra bu fazileti, “marifet”le birleştirmektedir. Diyaloglardan anladığımızı göre Âsım ve arkadaşları zaten eğitimlerini belli bir noktaya getirmişlerdir. Muhtemelen kendilerine ihtiyaç olduğu için eğitimlerini yarım bırakıp cepheye koşmuşlardır. Hocaşade’nin, Âsım’ın şahsında “Sâde Garb’ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz” (s.129) dediği “hepsinin mesleği sağlam; müsbet ulûm” (s.131) olan bu nesil Avrupa’ya/Berlin’e gidecek, oradaki akranlarıyla “gece gündüz didinecek”, oralarda / “fen diyarında sızan nâ-mütenahi pınarı” hem içecekler hem de “o nâfi suları” yurda getirecekler, aynı mem baları memlekette ihya edeceklerdir (s.130). Böylece, “en mühim vasfı ilme ve ahlâka sarılmak” olan (Okay, 2015: 60) “Marifet ve fazilet”i birleştirecek bir birikime, zihniyete sahip Âsım’ın neslinin eliyle memleket iyi günlere kavuşacaktır. “Âsım cemiyetin fedakâr ve cesur çocuğudur. İnkılâbı da o yapacaktır” (Topçu, 1998:50).

Âsım’ın hikâyesi, bu hikâye üzerinden anlatılan tecrübe kısaca böyledir. Peki, Âsım’ın akıbeti ne olmuştur?

Profesör Âsım Bey Neslinin Tecrübesi ve İlhan

Mustafa Kutlu’nun ilk iki hikâye kitabı [*Ortadaki Adam* (1970), *Gönül İşi* (1974)] asıl hikâyesini ararken yazdıklarıdır. Bu kitapları tekrar yayımlamaz. 1979’da yayımlanan *Yokuşa Akan Sular* ile yeni bir hikâye tarzına geçer, *Yoksulluk İçimizde* (1981) ile kendi hikâyesini bulduğunu söyler. Ardından *Ya Tahammül Ya Sefer* (1983), *Bu Böyledir* (1987), *Sır* (1990) ile Kutlu, klasik Türk edebiyatının anlatma tarzından beslendiğini söylediği, şiire yakın, yoğun bir dili olan; hem tek tek okunabilen hem de birlikte uzun bir hikâyeyi oluşturan bu hikâye tarzını tamamlar. Kısa hikâyelerle ve 2000’den sonra ise halk

hikâyesinin anlatma geleneğinden beslenerek oluşturduğunu söylediği uzun hikâyelerle hikâye yolundaki yolculuğunu devam ettirir (Yıldız, 2019:59-65).

Bir neslin hikâyesini ve bu hikâyeden de yola çıkarak kendi hikâyesinin nasıl olması gerektiği sorusuna cevap arayan sonraki neslin hikâyesini anlatan *Ya Tahammül Ya Sefer* (Kutlu, 1997), Ekim 1983'te yayımlanır. *Âsım* gibi, o da kitap olarak yayımlanmadan önce bir kısmı dergilerde yayımlanır. Ana hikâyeyi oluşturan alt hikâyelerden *Elhan-ı Siyaset* adlı bölüm Şubat 1983'te (Kutlu, 1983), *Irmaktan Öteye* adlı bölüm Ekim 1983'te (Kutlu, 1983a) *Türk Edebiyatı* dergisinde çıkar. Kitap on üç hikâyeden; bu hikâyelerin birleşerek tek bir hikâyeyi oluşturduğunu göz önüne alırsak on üç bölümden meydana gelir. *Ya Tahammül Ya Sefer*, Profesör Âsım Bey ve onun neslinin hikâyesini ve sonraki neslin hikâyesini; Âsım Bey'in oğlu İlhan'ın hikâyesini anlatır.

Kimdir Âsım Bey ve nesli? Kimi okumak için Anadolu'dan büyükşehir / İstanbul'a gelen (Aksekili Âsım, Erzurumlu Yunus, Arapkirli Osman, s.59) ve genelde yoksul gençlerden, kimi İstanbul'un hâli vakti yerinde ailelerinin çocuklarından oluşan olan (Ayhan) bu nesil kendilerine rehberlik eden idealist büyükler tarafından derneklerde bir "dava" nesli olarak yetiştirilir. Söz konusu davanın gayesi "memleketi kurtarmak"tır (s.8). Dernek, öğrenciler için yurtlar açmış, konferanslar düzenlemiş, dergiler çıkarmıştır: "Dernek dolup taşıyordu. Seminerler, konferanslar birbirini izliyordu. Umut doluydu herkes. Dergi çok sayıda satılıyordu. Yeni bir nesil geliyordu. Fakülteler bitiriliyor, ikiden üçe, üçten dörde geçiliyor, asistan olunuyor, doktoralar, ilmî çalışmalar yapılıyordu. Gençler dâvaya sahip çıkmanın şuuru içinde" (s.10). "Mektebini bitiren gidiyordu. Dâvayı kucaklayıp gidiyordu" (s.10)

Görünüşe bakılırsa okulunu bitirenler davayı omuzlayıp, memleketi kurtarmak için yola çıkmaktadır. Ancak gidenler davayı unuturlar. "...sandalyelerin yetişmediği, konuşmaların ayakta alkışlandığı, geç vakitlerde kızarmış gözler, terli kırıksık alınlar, sıkılmış yumruklarla yeminlerin veriliş aldığı salon gittikçe tenhalaşır" (s.11). Âsım, Yunus, Ayhan da okul bitip hayata atılınca davayı unutanlardandır. Âsım, ünlü bir iktisat profesörü; Yunus, bakan; Ayhan ise ünlü bir doktor olmuştur. Âsım Beylerin arkadaşı, kendini dayaya vakfetmiş, okulunu bile bitirememiş, etrafında yeni nesilden birkaç genç kalan Murat Ağabey'in gayretleri derneği ve dergiyi ayakta tutmaya yetmez.

Âsım Bey nesline benimsetilmek istenen, "memleketi kurtaracak" dava, davaya dair hatırlanan konuşmalarda, mektuplarda şöyle anlatılır: "Bizim hareketimiz mesuliyet hareketidir: Dâvamız hayata uymak değil, hayatımızı Hakk'a uydurmaktır. [...] Cihadımız fikir ve ruh cephesinde yapılacaktır. [...] Siyaset, ticaret, şöhrat ve muvaffakiyetlerle gündelik hareket endişelerinden çok uzaklarda çalışan, sanki hayatımızın maverasında hazırlıklarını yapan bir hareket ordusunun fikir fedailerini bu dâvayı ancak başarabilir" (s.28, 37). Gelinek noktada, dernekten/davadan yolları geçenleri temsilen anlatılan Profesör Âsım, Doktor Ayhan ve Bakan Yunus için dernek ve dava bir gençlik hatırası olarak kalmıştır.

Babaannesinden, yazlığın çevresinde tanıdığı insanlardan, babası Âsım Bey'in kitaplığında artık okunmayan kitaplardan ailesinin yaşadığı hayatın dışında başka bir hayatın olduğunu da fark eden Âsım Bey'in oğlu İlhan bir yol arayışı içine girer. Annesi anlayamasa, tepki gösterse de babası bir anlamda kendi geçtiği yoldan geçecek oğlu İlhan'ı anlar. İlhan, arkadaşı Veysel vesilesiyle derneğe ait olan, bir zamanlar babasının da kaldığı eski bir medrese olan yurda yerleşir. Veysel, İlhan'ı Murat Bey'le de tanıştırır. Yine okullar bitirilmekte, gençler hayata atılmakta, Veysel gibi bazıları davayı omuzlayıp gitmektedir. İlhan'ın okulu da bitmiştir. Bir kızı sever; ancak kızın çevresinin kendisine yol olmayacağını hisseder. Kendisini dernekle, davayla tanıştıran Veysel'i ziyaret eder. Veysel memleketinde bir düzen kurmuş, evlenmiştir. Gelecek seçimlerde adaylığı söz konusudur. İlhan, babası Âsım Bey'in ve Murat Bey'in tecrübelerini görmüştür. Murat Bey'in yolundan da babasının yolundan da yürümek istemez ("babama benzemek istemiyorum" s.80) Veysel'in kurduğu hayatı da görmüştür. Bir yol ve yoldaş arayan İlhan, bir zaman tabiatta da dolaşır. Geldiği nokta şudur: "İçinde olması gereken bir şeyin kaybından hangi mağaraların ücrasına saklandığımı, oradan çıkmamak üzere kendime dâvalar aradığımı anlıyorum. Herşeyi tamamlayacak olan o şey. Ancak onunla varolabilirim. İrmak bir başlangıç. Bir düş. Ama bir yol ve yoldaş. Ne tabiat parçası, ne çiftlik hayali. Ne kaçıp gitmek, ne ekip biçmek. Sefer de içimde tahammül de" (s.101).

Peki, İlhan "ancak onunla var olabilirim" dediği, "içinde olması gereken şey"i bulabilmiş midir? İlhan'ın akıbetinden haberdar mıyız?

Babalar ve Oğullar Üzerinden Uzak ve Yakın Tecrübeler: Âsım ve İlhan

Mehmet Âkif'in memleketin kurtuluşuna dair *Âsım*'da dile getirdiği teklifleri önceki şiirlerinde de anlattığını, *Âsım* gibi tek bir manzum hikâyeden oluşan *Süleymaniye Kürsüsünde* şiirinde ise bu konuyu etraflıca ele aldığını biliyoruz. Âsım'ın, memleketi kurtaracak "fazilet ve marifet"ten "marifet"i almak için Avrupa'ya gittiğini gördük. Onun anlatılan hikâyesi burada bitti. Sonucu merak ediyor muyuz? Âsım'ın Avrupa'da ne yaptığını, memleketi dönüp dönmediğini, döndüyse karşılaştığı yeni gerçekler karşısında neler yapabildiğini, yapamadığını bilmiyoruz. Bir yıla yakın eğitimi kalan Âsım'ın akıbetini bilmiyoruz. Fakat Âsım'ın hikâyesinin anlatıldığı günlerin ardından memleketin yaşadıklarını biliyoruz. Âsım'ın neslinden pek çok şehit pahasına geçit verilmeyen Çanakkale geçilmiştir. *Gençliğe Hitabe*'deki ifadelerle "aziz vatanın bütün orduları dağıtılmış, memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş, bütün orduları dağıtılmıştır. Millet fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüştür." Hikâyede bıraktığımız Âsım bugünlerde nerededir? Bilmiyoruz. Ancak şunu biliyoruz: Kurtuluş mücadelesini başlatan Kuvayımillîye hareketi içinde *Âsım*'da hikâyesi anlatılan Âsım'ın nesli de vardır. Hikâyenin şairi Mehmet Âkif'in kendisi Kuvayımillîye'nin içindedir. İstiklal Savaşı'nın marşını yazan Mehmet Âkif'in bu savaşın hikâyesini de Âsım üzerinden yazmak istediğini, ama bu eseri yazamadığı söylenir (Kahraman, 2020: 437). İstiklal

Savaşı sonrasında ise memleketin Âsım'ın nesli üzerinden tasarlanan bir inkılâbı takip etmediği söylenebilir.

Ya Tahammül Ya Sefer'de anlatılan “dava”yı, “memleketi kurtarmak” meselesini, Köse İmam ve Hocazade'nin meselesine bağlayabiliriz. Zaten Mustafa Kutlu'nun hikâyesinde memleketi kurtaracak nesle “dava”yı anlatan “aziz dost”un sözlerinde Âsım'ın da bahsi geçer: “Arkadaşlar! Zulmün, ümitsizliğin ve idealsizliğin kararttığı siyah zeminde Âsım, şafağın ilk ışıklarını haber verir. ...Ve o nesil. Üzerinde yaşadığımız acılı toprağın çocuğu. Âsım'ın nesli” (s.28, 29) Mehmet Âkif'in önceki şiirlerinde ve diğer metinlerinde anlattığı, *Âsım*'da yeni nesil üzerinden ümit ettiği memleketi kurtarma davası “fazilet ve marifet” bütünleşmesini teklif eder. Mustafa Kutlu'nun hikâyesinde memleketi kurtarmak amacıyla yola çıkılan dava da özde fazilet ve marifet üzerine tesis edilir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “bir medeniyet kriziyle başlar” dediği (Tanpınar, 1992:101) modern Türk edebiyatı, başlangıcından bugüne, belli dönemlerde görünürlüğü daha belirgin olarak söz konusu medeniyet krizi karşısında ne yapılacağı, ülkenin durumunu daha iyiye nasıl taşınacağı sorusuna cevap arar. Elbette bu soruya verilen cevaplar kişilerin gelecek tasavvurlarına da yön veren düşünce dünyalarına göre değişir.

Mehmet Âkif, 1919'da yayımlamaya başladığı “bir gelecek projesi, bir kurtuluş reçetesi” (Ayvazoğlu, 2006:25) olan *Âsım*'da ve ardından İstiklâl Marşı'nda en ümitsiz görünen şartlarda “ümit”i dillendirir. “Bir düşünce tarihi metni” olarak İstiklâl Marşı'nı tahlil eden, yorumlayan İsmail Kara, İstiklâl Marşı'ndaki “ümit” konusunda *Âsım*'a da gider: “Âkif esas itibariyle ümitli bir insandır ve bu onun imanının, şahsiyetinin ve mücadele tarzının beklenebilir bir devamı ve tezahürüdür. Onda ümit aşk ve imanla, mistik zevklerle, tabiatı temaşa ile, memleket ve insan muhabbeti ile yan yana, birlikte görülür. Fakat realiteyle temas biçimin, müşahede kuvvetinin, görme ve teşhis etme kapasitesinin onu hayatının hemen her döneminde zaman zaman derin ümitsizlik girdaplarının içine sürüklediğini biliyoruz. [...] II.Meşrutiyet'in/hürriyetin ilânının ilk birkaç ayı istisna edilirse şairin ümitlerinin tekrar kuvvetlenmesi ve hayretler ve sevinçler içinde şükür secdelerine kapanması Çanakkale zaferinin haberleri kendisine ulaştığında olmuştur demek yanlış olmaz sanırım. Çanakkale Destanı ve sonrasında yazdığı metinlerle hatırat parçaları da bu ümit yükselmesine şahitlik etmektedir” (Kara, 2021:135,139). İstiklâl Marşı'nın “Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak” mısraı ile başlamasını, “bütünüyle ümitle dopdolu bir ifade tarzına yükselerek” “son kıtayı 'Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl' mısraı ile taçlandırmasını da Çanakkale zaferinin bir devamı ve ümidin kuvvetlenerek sürmesi olarak görebiliriz” diyen Kara, sözü *Âsım*'ın nesline getirir: “Bu aynı zamanda gelecek tasavvuru/kurtarıcı nesil *Âsım*'ın bir ütopya, bir fütürist proje değil 'gerçek bir nesil' olduğunun da açık işareti ve isbatıdır. '*Âsım*'ın nesli diyordum ya nesilmiş gerçek / İşte çiğnetmedi namusunu çiğnetmeyecek mısraı da Çanakkale Destanı'nda yer alacaktır” (Kara, 2021: 139-140).

Mustafa Kutlu, 1983'te yayımlanan *Ya Tahammül Ya Sefer*'inde memleketi kurtarmak için yola çıkan davanın, davaların içine düştüğü, çıkamadığı kısır döngüyü, bunun getirdiği hüznü, ümitsizliği, sorgulamayı, yeni ümidi anlatır. Memleketi kurtarma; daha güzel günlere taşıma davalarının her biri doğal olarak birbirlerine benzer ya da farklı düşünceler üzerine tesis edilir. *Ya Tahammül Ya Sefer*'de anlatılan söz konusu dava Mustafa Kutlu'nun da içinde olduğu "muhafazakâr, milliyetçi, dindar" olarak nitelenen insanlara ait davadır. Mustafa Kutlu'nun düşünce dünyasında Nurettin Topçu'nun önemli bir yeri vardır. Nurettin Topçu yazdıklarıyla, hayatıyla bir dava adamı olarak bilinir. *Ya Tahammül Ya Sefer*'de dava anlatılırken sözleri aktarılan, yukarıda bir kısmı alıntılanan sözlerin görebildiğimiz kadarıyla Nurettin Topçu'ya ait olduğunu ve *Yarınki Türkiye*'den (Topçu, 1999) alınarak (meselâ, sayfa 13, 198'den) hikâyeye taşındığını görüyoruz.

Kitap yayımlandığında Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde çalışan Orhan Okay, aynı üniversitede öğrencisi olmuş Mustafa Kutlu'ya, "Yaşşâ Mustafa, İşte şimdi büyük romancı oldun." diye başlayan bir mektup gönderir. Orhan Okay, kitapta "hikâyeler" dense de kitaba "ya hikâye ya roman" demek gerektiğini söyler (kitabın mevcut baskısında "hikâye" denilmektedir). "Kitapta teknik bakımından, emîn ol, büyük bir zirveye geldin. Günümüzün başka roman yazarları bu bakımdan senden daha usta değiller" sözleriyle Kutlu'nun hikâyesindeki biçime, anlatıma dair görüşlerini ifade eder. Kitapta anlatılan meseleyi, çevreyi yakından tanıyan Orhan Okay'ın, kitabı okuyan arkadaşlarının ve hiç istemediği halde kendisinin de "romanın dışına çıkıp kahramanları hayatta aradıklarını, bu budur, şu şu olmalıdır" dediklerini söylemesi, Mustafa Kutlu'nun kitapta tartıştığı "dava" meselesi etrafındaki neslin gerçek hayatta da karşılığı olduğunu gösterir (Okay, 2019:15). Orhan Okay gibi, hikâyede öyküsü anlatılan dava neslini yakından tanıyan Ahmet Taşgetiren de kitabın yayımlanmasının ardından yazdığı yazıda, o günlerde vefat eden Osman Yüksel Serdengeçti ile *Ya Tahammül Ya Sefer*'i birlikte düşünür. Taşgetiren de Okay gibi kitaptaki karakterler ile gerçek hayatta yaşanan tecrübeler arasında ilgi kurar: "Kitabı okudum. Kişiler ve olaylar içimde geziniyor. Her tip, geliyor, bir kişiyi giydiriyor. Her olay, adeta yaşadıklarımızın prototipi oluyor. Kutlu, hepimizin hikâyesini yazmış" (Taşgetiren, 1983: 19,20).

Orhan Okay, söz konusu mektubunda öğrencisi Mustafa Kutlu'nun hikâyesinde bir "bedbinlik şarkısı" sezer, kendisi ümitlidir: "Ne olacak bu Âsımlar, Muradlar, Yunuslar. Büyük ümidlerle başlayıp nerede noktıyoruz. Anlattıklarının, daha doğrusu anlatma tarzının ustalığına diyecek yok. Ama içinde bir hastalık var. Sonu ne olacak? Bir korku gibi. Ben bütün bu insanların zâyi olduklarına kani değilim. Hepimiz bu dünyaya bir şeyler ekliyoruz. Muhakkak ki bir şeyler de biçiyoruz. Kusurumuz galiba ektiğimizden ve ekin şartlarından daha fazlasını ummak. Bu ümit bizi bedbaht ediyor" (Okay, 2019: 15). Ahmet Taşgetiren ise bahsi geçen yazıda "Kutlu'nun insan ruhunun med-cezirlerini iyi bildiğini, umudun İlhan'da ve Kutlu'nun insan ruhuna olan güveninde, kitabın aralarına yerleştirdiği mesajın kendi başına diriliğinde"

olduğunu söyler. Taşgetiren'e göre, Kutlu'da ümit muhasebe ile başlar: İlhanlar gelecek, her şeyin içinde olduğu yaşanan birikimi çözümleyecek, kendilerine arı-duru bir yol çizeceklerdir (Taşgetiren, 1983:19-20). Kutlu'nun eserindeki davayı iyi bilenlerden Mustafa Özel, roman diliyle siyaseti yorumlarken, 29 Mart 2004 yerel seçimleri öncesi yazmaya başladığını söylediği bir yazıda, seçim zaferinin sebepleri arasında "siyasi zafer uğruna insanların 'dava'dan ricat etme meselesine" dikkat çekerken bu meselenin Mustafa Kutlu'nun hikâyesinde (ve Kemal Sayar'ın "*Ricat*" şiirinde) ifadesini bulduğunu söyler (Özel, 2018: 171-179).

Mustafa Kutlu'nun Profesör Âsım Bey nesli üzerinden yorumladığı dava meselesinin *Ya Tahammül Ya Sefer*'in yayımlanmasından bugüne de devam ettiği, 2020'lerde de konuşulduğu, konuşulmaya devam edileceği görülmektedir. Bugün davayı konuşanlara Âsım'ın tecrübesi, Mehmet Âkif'in *Âsım* üzerinden ve başka şiirlerinde söyledikleri bir fikir verecektir. Ancak *Ya Tahammül Ya Sefer*'de hikâyesi anlatılan davaya, Profesör Âsım Bey nesline ait tecrübenin günümüzde meselesi dava olanlara daha yakın, daha sıcak bir tecrübeyi aktardığı görülür. Memleketin yaşadığı yeni tecrübeleri *Âsım* üzerinden anlatmak Mehmet Âkif'e nasip olmamıştır. *Ya Tahammül Ya Sefer*'de anlatılan, önceki neslin tecrübesinden İlhan'ın kendine göre bir yol aradığı dava meselesinin izlerini; hatta İlhan'ın izlerini ise Mustafa Kutlu'nun sonraki hikâyelerinde, sonraki metinlerinde takip etme imkânına sahibiz.

Âsım'ın Hikâyesi İlhan'da Devam Eder Mi?

Âsım'ın bıraktığımız yerde kalan hikâyesinin, Âkif'in/Âsım'ın derdiyle dertlenenlerde devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu derdi devam ettirenlerin kurgu dünyada izini sürersek *Ya Tahammül Ya Sefer*'e de yolumuz uğrar. Hikâyede anlatılan olaylar, gerçek hayatla ilişkilendirildiğinde, dava muhafazakâr, milliyetçi, dindar çevrelerin davası olarak düşünülürse 1950 sonrası Türkiye'sindeki zaman diliminden herhangi bir yere yerleştirilebilir. Mustafa Kutlu, hikâyede memleketi kurtarmak üzere emek verilen neslin davayı niçin unuttukları meselesine eğilir. Bu konuda farklı yorumlar yapılabilir. Dava etrafında toplanan gençlerin genelde maddi ihtiyaç içinde olmaları da dikkat çeker. Davada dile getirilen ilkelerden olan "Siyaset, ticaret, şöhret ve muvaffakiyetlerle gündelik hareket endişelerinden çok uzaklarda çalışmak" kolay bir şey değildir. Özellikle de etraflarında her türden maddi zenginliği gören, bu zenginliğe ulaşma imkânları önlerine açılan, hayatlarında pek çok maddi imkândan uzak kalmış yoksul dava erleri için. Âsım Bey neslinin tereddütlerini, tecrübelerini değerlendirirken bu durumu göz ardı etmemek gerekir. Genç Âsım'ın şu sorgulamaları bir fikir verebilir:

"Beni tanımayanlardı. Geçmişimi ve halimi bilmiyorlardı. Ne yiyip ne içtiğimi sormuyorlardı. Azla yetinme ve çileye yatkınlığıma güvenerek, alçak gönüllü duruşuma aldanarak, içimde kopan fırtınalardan bîhaber. Akseki'den gelmiş, bir medrese odasına sığınmış, yamalı pantolonunu henüz çıkarmış, bıyıkları yeni terlemiş, dünyaya pembe-lacivert bakan bir garip Âsım. Beni kim tanıyabilirdi? Yönelişlerimi, arzularımı, oluşmamış fikirlerimi, açlığımı. Galiba

bana yükledikleri kutsal görevin farkında değillerdi. Arzularından sıyrıl, nefsini değil başkalarını düşün, çalış, hizmet ehli ol. Peki ben okumayacak mıydım, giyinmeyecek miydim, her gün gözlerimin önünden parlak saçlarını savurarak geçen bir Fetanet'in peşinden gitmeyecek miydim?" (s.44-45).

Âsım Bey'in oğlu İlhan'ın tecrübesinde ise elbette önünde babasının tecrübesini görmek de etkilidir. Bu tecrübede, babasının arkadaşlarına (dava nesline) onlar gençken uzak olan pek çok imkâna daha çocukluktan itibaren sahip olmanın ve bu sahipliğe, sahip olmuş biri olarak anlam verebilmenin yeri önemlidir. Gelinen noktada İlhan, "içinde olması gereken bir şey" in eksikliğini duyar. "Yoksulluk İçimizde" adıyla Mustafa Kutlu'nun bir kitabına da adını veren "iç yoksulluğu", "içinde olması gereken şey" e duyulan ihtiyaç, bu şeye nasıl ulaşılabilceği ve bu şeye ulaşıldığında insanın sevincini bulabileceği, yazarın üzerinde durduğu temel meselelerdendir.

Ya Tahammül Ya Sefer' de tanıdığımız, dağılan dava neslinden edindiği tecrübelerle yeni bir yol arayışında kendisini bıraktığımız İlhan, Mustafa Kutlu'nun 1990'da yayımlanan *Sır* (Kutlu, 1998) hikâyesinde yeniden görünür. *Sır*, Türkiye'nin yeni bir dönemine (12 Eylül sonrası Özal dönemi diyebiliriz) ait hikâyedir. İlhan, ana hikâyeyi meydana getiren hikâyelerden biri olan *Satılık Huzur*'da çıkar karşımıza: "Bilgisini ve görgüsünü artırmak" için gittiği dünyanın bir numaralı ülkesinden memlekete dönmüştür. "Ben yurt dışında iken gazetelerin ekonomi sayfaları genişlemiş. Köşedeki bayi ağarmış saçlarına aldırmadan borsa havadislerini okuyor. Kulübesini bir baştan bir başa yabancı dergiler istila etmiş" diyen İlhan eski bir tanıdıkla karşılaşır, "herkesin bir yerlere geldiğini" öğrenir. Gece rüyasında babası Âsım Bey'i görür, beraber bir zamanlar her ikisinin de kaldığı medresedeki öğrenci yurdunu gezerler. Babası İlhan'a ne yapacağını sorar.

Mustafa Kutlu okurları *Ya Tahammül Ya Sefer'* de bıraktıkları, *Sır*'da görür gibi oldukları İlhan'ın hikâyesini 25 yıl sonra 2008'de *Huzursuz Bacak'ta* (Kutlu, 2008) yeniden hatırlarlar. Hikâyenin ana karakteri Ömer Faruk'un hikâyesi, "Siz bu hikâyeyi daha önce okumuştunuz" (s.5) ara başlığıyla, *Sır*'da İlhan'ın hikâyesinden taşınan montaj metinle başlar. Eğitimini tamamlayarak yurtdışından dönen, İlhan'la benzer bir tecrübeye sahip olduğunu sezdiğimiz Ömer üniversiteye kabul edilmez. Ne kendi deneyiminden yararlanmak isteyen iş çevrelerinde ne bürokraside ne de siyaset de yapamayacağını anlar. Mustafa Kutlu bir on yıl sonra 2018'de yayımlanan *Sevincini Bulmak'ta* (Kutlu, 2018) dava meselesine yine gönderme yapar. Hikâye, günümüze yakın zamanların hikâyesidir. "O yıllar Türk maariftarihine bir kara leke olarak kaydedildi. Sadece eğitimde değil, tüm kamusal alanda, hastanelerden ordu evlerine, basından siyasete, iş dünyasından dinî alana kadar memleketi üzerini bir kara duman kapladı. Mesleğini kaybedenlerin haddi hesabı yoktu" (s.110) sözleriyle hatırlatılan 28 Şubat 1997'de başlayan süreç bitmiş, "Zamanla ülkenin ufkunu karartan kara bulutlar rahmet rüzgârı ile" dağılmış, "Daha sonra kimine göre beklenen kimine göre beklenmeyen bir devir" "İkbal devri" açılmıştır. Hikâyenin anlatıcısı "Tarihte böyle zamanlar hep olmuştur. Kiminin selameti kiminin

felaketi" der. (s.111). Başörtüsü yasaklarının yaşandığı yıllarda üniversitede öğrenci liderlerinden biri olan, Elif'in bir arbedede tanıdığı, sonra sevip evlendiği bir zamanların "mücahit"i Serdar, ikbal imtihanını kaybedenlerden birisidir. Elif, ikbale kavuşunca yoldan çıkan Serdar'la yollarını ayırır: "*Tecrübeyle sabittir. Geçmişte bir mücahit tanımıştım, sevdim, inandım, toşbağa çıktı*" (s.155).

Hikâyelerinde insanın sevincini nasıl bulacağına, içindeki yoksulluğu nasıl giderebileceğine işaret eden, özde "Hududullah" dairesinde bir hayatın nasıl olabileceğini arayan, teklifleri olan Mustafa Kutlu; bu konudaki fikriyatını 2018'de yayımladığı son hikâyeye kitabı *Sevincini Bulmak* sonrası iki deneme kitabında; *Kalbin Sesi* (Kutlu, 2019), ve *Akıntıya Karşı*'da (Kutlu, 2021)] ele alır. Bu kitaplarda öncelikle Amentü'ye inanlara; dolayısıyla bir davası olması gerekenlere seslenen yazar, kimi hikâyeye kitaplarında gündeme getirdiği dava meselesini doğrudan anlatır: Öz olarak, Amentüye inanları, dünya hayatında bir meselesi, davası olanları kalplerinin sesini dinlemeye, kendilerine dayatılan ve Hududullah'ı tanımayan çağdaş küresel düzeni sorgulamaya, Amentüye inananların dünyaya tekliflerinin ne olacağı konusunda düşünmeye çağırır.

Sonuç: Âsım'dan İlhan'a Devam Eden Hikâyeye

Mehmet Âkif'in eserinde Köse İmam ve Hocaşade'nin şahıslarında II. Abdulhamit ve II. Meşrutiyet nesillerinin tecrübeleri, karşı eleştirileri ve özeleştirileri anlatıldıktan sonra geleceğe dair ümitler yeni nesil Âsım'ın neslinde görülür. I. Dünya Savaşı'nda memleketin namusunu kanı pahasına koruyan bu nesilden kendilerinde olan "fazilet"i, Batı'dan alacakları "marifet"le birleştirerek memleketi kurtaracak bir inkılap yapmaları istenir. Âsım'ın hikâyesi burada biter. Âsım'ın neslinin hikâyesi Türkiye'de dindar, muhafazakâr çevrelerde hatırlanan, anılan, örnek alınması istenen bir tecrübedir. Âsım'ın neslinin hikâyesi, tecrübeleri kendisine hayat veren Mehmet Âkif'in hikâyesinde görüldüğü kadar okunabilir. Elbette gerçek hayatta Âsım'ın neslinden gelenlerin hikâyeleri, tecrübeleri vardır. Ancak edebi metin üzerinden bir tecrübe okuması, yorumlaması yapılacaksa Âsım'ın neslinin hikâyesi, Âsım ve arkadaşlarının Avrupa'ya gitmeleriyle biter.

"Büyük adam eseriyle hayatını birleştiren adamdır" diyen Nurettin Topçu, büyük adamların vasıflarını şöyle sıralar: "Bütün ömründe aynı kanaatin, aynı imanın sahibi olmak. Devirlere zaruretlere, cemiyetlere göre değişmemek, muhitine uymayıp muhiti kendine uydurmak; uydurmazsa çarpışmak", "münzevi olmak", "devlet ve ikbal mevkilerinden uzak durmak" olarak sayar. Topçu'ya göre söz konusu vasıflara sahip Mehmet Âkif "büyük adam"dır. Kendisi de bir idealist olan ve *Âsım*'ı "idealist eser" diye niteleyen "ruhu serâpâ İslam olan Anadoluculuk davasının temellerini bu eserde buluyoruz" der. Mehmet Âkif'in kendisinin Âsım olduğunu söyleyen Topçu, Âsım'ın mirasının sonu hakkında şu görüştedir: "Sanatkâr Âsım'daki şahsiyet olduğu halde kendi dışında bir Âsım arıyor. Acaba kendisinden sonra hayatta Âsım'lar gözüktü mü? İtiraf edelim ki Âsım ruhunun mirasına sahip bir gençlik yetiştiremedik. Âsım'ın nesli başladığı yerde son buldu. Cemiyetimizde ilim ve

irfan eliyle inkılâp yapacak olan Âsım'ın yerinde hep siyaset ve muvaffakiyet nimetleri kovalayan, dünya varlığına minnetli, kuvvet karşısında zebun yaşayan çelimsiz iradeli, birbirlerine güvenemeyen bir gençlik görüyoruz” (Topçu, 1998: 15-17, 39,40, 68).

Âsım'ın Avrupa'ya gidişiyle bugün arasındaki süreçte Âsım'ın davasının seyrini görmek için gerçek hayatta yaşananlara olduğu kadar gerçek hayatı yorumlayan, meselesi Mehmet Âkif'in/Âsım'ın meselesiyle aynı olan yazarların eserlerinde tartışılan tecrübelerle da bakmak ilgililere yeni bakış açıları kazandıracaktır. Bu noktada Mustafa Kutlu'nun *Ya Tahammül Ya Sefer*'de hikâyesini, tecrübelerini anlattığı Profesör Âsım Bey neslinin hikâyesine, Mehmet Âkif'in anlattığı Âsım'ın neslinin hikâyesine uzanan bir hikâye olarak bakılabilir. *Âsım*, tek başına okuduğunda bugünün okuru için uzak bir tecrübe olarak kalabilir. Âsım'ın idealine sahiplerin sonraki yıllarda, sonraki hayatın gerçeklerinde karşılaştıkları yeni tecrübeler sonraki metinlerden okunabilir. Bu Âsım'ı, onun meselesinin bugünkü durumunu anlamak, yeni teklifler sunmak için daha farklı tecrübeleri görme imkânı verecektir.

Kaynakça

- Ayvazoğlu, Beşir. (2006), *1924, Bir Fotoğrafın Uzun Hikâyesi*, Kapı Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Ersoy, Mehmet Âkif. (2007), *Safahat Altıncı Kitap Âsım* (Yayına Hazırlayan: Fazıl Gökçek), Dergâh yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. (1991), “Mehmet Âkif Ersoy Hayatı ve Eserleri”, *Safahat*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Gökçek, Fazıl. (2007), “Âsım Hakkında” *Safahat Altıncı Kitap Âsım*, (Yayına Hazırlayan: Fazıl Gökçek). Dergâh yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Kara, İsmail. (2021), *Bir Düşünce Tarihi Metni Olarak İstiklâl Marşı*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Kutlu, Mustafa. (1983), “Elhan-ı Siyaset”, *Türk Edebiyatı*, S. 112, s.36-37, Şubat.
- Kutlu, Mustafa. (1983a), “İrmaktan Öteye”, *Türk Edebiyatı*, S.120, s.26-28, Ekim.
- Kutlu, Mustafa. (1997), *Ya Tahammül Ya Sefer*, Dergâh Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Kutlu, Mustafa. (1998), *Sır*, Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- Kutlu, Mustafa. (2008), *Huzursuz Bacak*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Kutlu, Mustafa. (2018), *Sevincini Bulmak*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Kutlu, Mustafa. (2019), *Kalbin Sesi*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Kutlu, Mustafa. (2021), *Akıntıya Karşı*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Kahraman, Âlim. (2000), *Mehmet Âkif*, Büyüyen Ay Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

- Kuntay, Mithat Cemal. (1990), *Mehmet Akif*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Okay, Orhan. (2015), *Mehmed Âkif Kalabalıklarda Bir Yalnız Adam*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Okay, Orhan. (2019), "Orhan Okay'dan Mustafa Kutlu'ya Mektup", *Dergâh*, s. 15. S.348, Şubat.
- Özel, Mustafa. (2018), "Ne Tahammül Ne Sefer", *Roman Diliyle Siyaset*, Küre Yayınları, 2. Baskı, s. 171-179, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (1992), "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, s.101-127, İstanbul.
- Taşgetiren, Ahmet. (1983), "Ya Tahammül Ya Sefer Üzerine Notlar", *Türk Edebiyatı*, s.19-20, S.122, Aralık.
- Topçu, Nurettin. (1998), *Mehmet Âkif*, Dergâh Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Topçu, Nurettin. (1999), *Yarınki Türkiye*, Dergâh Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.
- Yıldız, Alpay Doğan. (2019), *Hikmet ve Âhenk, Mustafa Kutlu Hikâyeciliği*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.